

Gloria VickovOdsjek za učiteljski studij
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Pregledni rad

UDK: 811.111'243'42

Primljeno: 07. 10. 2011.

ISTRAŽIVANJA DISKURSNIH OZNAKA U GOVORENJU NA ENGLESKOM KAO STRANOM JEZIKU

Sažetak

Unatoč iznimno važnoj ulozi diskursnih oznaka u ostvarivanju kohezije i koherencije unutar diskursa i unatoč činjenici da su diskursne oznake sastavni dio diskursne, pragmatičke i strateške, odnosno komunikacijske kompetencije, empirijska su istraživanja ovih lingvističkih jedinica u području učenja stranoga, poglavito engleskoga jezika uvelike zapostavljena (Ellis, 1994; Müller, 2004). Nalazi malobrojnih studija iz ovog područja ukazuju na relativno nizak stupanj usvojenosti engleskih diskursnih oznaka kod učenika engleskoga kao stranoga jezika, što se uglavnom smatra posljedicom nedovoljno dobro osmišljenog usustavljenja u poučavanju diskursnim oznakama. Ova istraživanja uglavnom počivaju na podacima dobivenima iz usmenih jezičnih uzoraka, tj. iz govora, pri čemu izvor svojih teorijskih orijentacija prvenstveno pronalaze u diskursnom pristupu Deborah Schiffrin (1987). U ovome radu autorica donosi kritički prikaz najreferentnijih istraživanja usvajanja i uporabe diskursnih oznaka u govorenju na engleskom kao stranom jeziku. S obzirom na skromnu zastupljenost navedenih istraživanja u primijenjenoj lingvistici, ovaj bi prikaz mogao pridonijeti rasvjetljavanju konceptualnih i metodoloških dimenzija istraživanja diskursnih oznaka u procesu učenja engleskoga kao stranoga jezika čija dijakronijska perspektiva obuhvaća tek proteklih dvadesetak godina.

Ključne riječi: *diskursne oznake, govorenje na engleskome kao stranome jeziku, učenje engleskoga kao stranoga jezika.*

Uvodna razmatranja o diskursnim oznakama

Prema jednoj od najopćenitijih definicija pod pojmom *diskursnih oznaka* podrazumijeva se set lingvističkih jedinica koje djeluju u spoznajnoj, društvenoj, ekspresivnoj i tekstualnoj domeni (Bright, 1992). U stručnoj se literaturi najčešće spominju kao svojevrsne *vezne riječi* (engl. *linking words*), odnosno *konektori*

(poput engleskih izraza *mind you, by the way, incidentally, however, nevertheless* itd.) koji indiciraju kako je jedan odsječak diskursa povezan s drugim. One, dakle, pokazuju sponu između onoga što je već bilo napisano ili rečeno s onim što će se napisati ili reći. U tom svjetlu, Santiago (2004) definira diskursne oznake kao riječi ili kratke leksikalizirane fraze koje organiziraju tekst. Takva organizacija se postiže ostvarivanjem govornikove namjere da poruku koja slijedi poveže s prethodnim diskursom.¹ Kao vezna sredstva, diskursne oznake djeluju i kao signali odnosa među odlomcima teksta. Točnije, kako pojašnjavaju Hellermann i Vergun (2007), one funkcioniraju unutar lingvističkoga sustava gdje uspostavljaju odnose između tema ili gramatičkih jedinica u diskursu (kao što je slučaj s uporabama riječi *because, so i then*). S tim u svezi, diskursne oznake se često smatraju evidentnim dokazom kohezivnih veza među sastavnicama diskursa, odnosno potvrdom koherencije diskursa. U ostvarivanju kohezije i koherencije u određenome tekstu diskursne oznake pomažu uspostavljanjem odnosa između različitih ideja koje se u tekstu iznose (Santiago, 2004).²

Diskursne oznake se, nadalje, smatraju jezičnim jedinicama koje vrše i pragmatičke funkcije. Definicije s takvim predznakom temelje se na uporabi diskursnih oznaka u govorenome jeziku koji je, inače, u istraživanjima ovih lingvističkih jedinica daleko zastupljeniji od pisanoga jezika. U tom smislu smatra ih se malim riječima koje ne pridonose propozicijskome sadržaju iskaza koji modificiraju, ali izražavaju govornikove stavove prema slušatelju,³ upućuju na pozadinske pretpostavke, iskazuju osjećaje i doprinose koherenciji (Aijmer i Simon-Vandenberg, 2003; Green, 2006). Govornik ih upotrebljava da bi komentirao stanje razumijevanja informacije koju će izreći (upotrebljavajući fraze kao što su *like i you know*), da bi izrazio promjene stanja (*oh*) ili pak da bi dao suptilan komentar prema kojem „ono što se doima najrelevantnijim kontekstom nije primjereno, (*well*) (Heritage, 1984; Jucker, 1993:438). Ovako upotrijebljene, ove leksičke jedinice su lišene svoga vlastitoga semantičkog sadržaja, pri čemu njihova interpretacija ovisi o lokalnom kontekstu i tijeku razgovora (Schiffirin, 1986; Vincent i Sankoff, 1992). Diskursne oznake se, dakle, u ovom svjetlu, definiraju kao lingvističke jedinice koje, s obzirom na svoja morfosintaktička, semantička i pragmatička svojstva, služe kao vodič u interpretiranju iskaza. Govornik upotrebljava ove oznake da bi smanjio spoznajne napore slušatelja u procesu interpretiranja iskaza, pri čemu se signalizira ona inferencija koja preciznije odražava govornikov smisao. S tim u svezi, Blakemore (1992:177) ističe kako „svaki

1 Ovdje se Santiago poziva na promišljanja Brucea Frasera i Deborah Schiffirin iznesena u knjizi *Discourse Analysis*, Schiffirin, Tannen i Hamilton (ur.), 2001:59.

2 Ovakvo poimanje diskursnih oznaka prvotno je elaborirano u *Cohesion in English*, Halliday i Hasan, 1976.

3 O istraživanju funkcija diskursnih oznaka vezanih za izražavanje stavova u različitim jezicima, više u Andersen i Fretheim (ur.), 2000. *Pragmatic Markers and Propositional Attitude*.

govornik mora donijeti odluku o tome što će reći eksplicite, a što će ostaviti implicitno, i (...) svaki govornik mora odlučiti do koje će mjere lingvistički oblik njegovoga iskaza voditi interpretacijski proces“.

Istraživanja diskursnih oznaka u učenju engleskoga kao stranoga jezika

Unatoč iznimno važnoj ulozi diskursnih oznaka u ostvarivanju koherentnoga diskursa zamjećuje se njihovo zanemarivanje u nastavnome planu i programu predviđenom za poučavanje u stranim jezicima (Romero Trillo, 2002; Müller, 2005). Tradicionalno, mnogi učenici stranoga jezika iskusili su „gramatički“ jezik kao osnovni cilj učenja stranoga jezika, pri čemu se „gramatičko“ znanje često definira kao nešto što izvorni govornici smatraju točnom uporabom sintakse, fonologije, morfologije i semantike, a što propozicijski sadržaj iskaza čini jasnim i prihvatljivim. S druge strane, diskursne oznake se eksplicitno ne poučavaju u nastavnom okruženju, iako su sastavni dio diskursne, pragmatičke i strateške, odnosno komunikacijske kompetencije koja je prepoznata kao najvažniji cilj učenja stranoga jezika (usp. Hellermann i Vergun, 2007; Müller, 2005).

Također se zamjećuje da su empirijska istraživanja ovih lingvističkih jedinica u području učenja stranoga jezika uvelike zapostavljena (Ellis, 1994; Müller, 2004). S druge pak strane, što je osobito evidentno na primjeru engleskih diskursnih oznaka, lingvističke studije fokusirane na teorijsko određivanje kategorija, značenja i funkcija diskursnih oznaka kao leksičkih jedinica su brojne i poživaju na podacima dobivenima iz jezične produkcije izvornih govornika.

S obzirom na negativne posljedice nedovoljnog poznavanja diskursnih oznaka i njihove odgovarajuće uporabe (Svartvik, 1980; Martinez, 2004), pomalo iznenađuje relativno mali broj studija utemeljenih na podacima vezanima za učenike stranoga, posebice engleskoga jezika, dakle onih studija koje proučavaju usvajanje diskursnih oznaka u procesu učenja engleskoga kao stranog jezika. Većina postojećih istraživanja iz toga područja novijeg je datuma (javljaju se devedesetih godina prošloga stoljeća) i fokusirana su na opisivanje i uspoređivanje uporabe engleskih diskursnih oznaka u izvornih govornika i učenika engleskoga jezika. Navedena empirijska istraživanja poživaju većinom na podacima dobivenima iz usmenih jezičnih uzoraka, tj. iz govora, pri čemu izvor svojih teorijskih orijentacija uglavnom pronalaze u diskursnom pristupu Deborah Schiffrin (1987). Potaknuta su promišljanjima poput Schourupovog (1999) kako se većina jezičnih oblika identificiranih kao diskursne oznake pojavljuje prvenstveno u govoru. Istraživanja čiji su empirijski nalazi utemeljeni pak na podacima vezanima za pisani diskurs (kojih je, u odnosu na istraživanja diskursnih oznaka u govorenju na stranom, uglavnom, engleskom jeziku, gotovo neznatan broj)

svoja teorijska uporišta pronalaze prvenstveno u Hallidayevu i Hasaničinu (1976) semantičkom kao i u Fraserovu (1990, 1996) pragmatičkom pristupu diskursnim oznakama. Poput studija usmjerenih prema usmenoj produkciji učenika i ova istraživanja ukazuju na relativno nizak stupanj usvojenosti engleskih diskursnih oznaka kod učenika engleskoga kao stranoga jezika, što se uglavnom smatra posljedicom nedovoljno dobro osmišljenog usustavljenja u poučavanju diskursnim oznakama (npr. Jalilifar, 2008; Ying, 2007; Vickov, 2010).

U daljnjem tekstu donosimo prikaz najreferentnijih istraživanja usvajanja i uporabe diskursnih oznaka u procesu učenja engleskoga kao stranog jezika utemeljenih na podacima dobivenim analizom usmene produkcije učenika. S obzirom na skromnu zastupljenost navedenih istraživanja u primijenjenoj lingvistici, ovaj bi prikaz, vjerujemo, mogao dodatno rasvijetliti konceptualne i metodološke dimenzije istraživanja diskursnih oznaka u procesu učenja engleskoga kao stranog jezika čija dijakronijska perspektiva obuhvaća tek proteklih dvadesetak godina.

Istraživanja diskursnih oznaka u govorenju na engleskome kao stranome jeziku

Zajedničko metodološko obilježje većine istraživanja diskursnih oznaka provedenih na usmenom korpusu odnosi se na uspoređivanje rezultata, s jedne strane, učenika engleskoga kao stranog jezika i, s druge strane, izvornih govornika, pri čemu se, gotovo kao u pravilu, radi o naprednom stupnju učenja, točnije o ispitanicima adolescentske dobi (uglavnom studentska populacija). Opći nalaz svih istraživanja upućuje na to da učenici nedovoljno upotrebljavaju diskursne oznake tijekom govorenja na engleskome jeziku (u usporedbi s izvornim govornicima), te na kvalitativno različitu uporabu ovih jezičnih jedinica s obzirom na navedene grupe ispitanika (Fuller, 2003a, 2003b; Koczogh, 2007). Pojedina istraživanja smatramo osobito zanimljivima (npr. Romero Trillo, 2002; Müller, 2005; Hellermann i Vergun, 2007) zbog njihova fokusiranja na određene nelingvističke i izvannastavne čimbenike koji možebitno utječu na usvajanje diskursnih oznaka u procesu učenja engleskoga kao stranog jezika.

U začetku ovdje razmatranih istraživanja znanstvenike je zanimalo utjecaj koji na recipijente ima uporaba diskursnih oznaka u neizvornih govornika. Nekoliko takvih studija izvještava o negativnom utjecaju koju takva uporaba ovih leksičkih izraza ima na koherenciju međunarodnih asistentskih predavanja (Tyler i dr., 1988; Tyler, 1992; Williams, 1992; Dailey-O'Cain, 2000; Eslami i Eslami-Rasekh, 2007). Iako se ovdje radi o višoj razini jezične kompetencije, sudeći prema rezultatima, asistenti se ipak ne koriste diskursnim oznakama onoliko često i na onakav način na koji bi se njima koristili izvorni govornici engleskoga jezika. Neodgovarajuća uporaba diskursnih

oznaka pritom negativno utječe na razumljivost govorenoga diskursa. To potvrđuje i novije istraživanje koje Yang (2005) provodi na sjevernoameričkim fakultetima na uzorku od 40 kineskih ispitanika i 10 izvornih govornika engleskoga jezika. Njegova studija također, dakle, upućuje na činjenicu da na recipijentovu interpretaciju diskursa ne utječe samo izgovor već i diskursni aspekti jezične uporabe, na primjer, diskursne oznake. Fokusirajući se na uporabu diskursnih oznaka *but*, *so* i *and*, Yang, kod kineskih ispitanika, svraća pozornost na prečestu uporabu jednostavne koordinirajuće oznake *and* za signaliziranje onih odnosa koji bi se trebali ostvariti uporabom oznaka *so* i *but*. Pokazalo se da takva, kao i neke druge neodgovarajuće uporabe engleskih diskursnih oznaka negativno utječu na razumljivost usmenih izlaganja uključenih asistenata.

Slični rezultati vezani za neodgovarajuću uporabu engleskih diskursnih oznaka dobiveni su i istraživanjem koje je Paatola (2002) provela na šestorici članova finsko-švedske tvrtke koja njeguje engleski kao jezik sporazumijevanja. Iako se autorica usredotočuje na pragmatičke funkcije diskursne oznake *but*, podaci prikupljeni u *nordijskom engleskom* (tako se u radu naziva engleski koji produciraju finsko-švedski ispitanici) svjedoče o usporednoj pojavi prečeste, ali i prerijetke uporabe pojedinih diskursnih oznaka. Pritom se kao jedan od mogućih čimbenika koji dovode do takva jezičnog ponašanja navodi interferencija finskoga i švedskog kao materinskih jezika uključenih ispitanika.

U okviru svoga istraživanja načina na koji japanski učenici engleskoga kao stranoga jezika upotrebljavaju diskursne oznake, Hays (1992) potiče pitanje svojevrsnoga razvojnog redosljeda u usvajanju diskursnih oznaka. Prateći svoje ispitanike tijekom prvih triju godina učenja, autor uočava čestu uporabu diskursnih oznaka *but*, *and* i *so* te rijetku uporabu oznaka *well* i *you know*. Uzevši u obzir Schiffriničin diskursni model (1987), autor pretpostavlja da oznake koje se nalaze na idejnom diskursnom nivou imaju veću semantičku težinu pa se stoga ranije usvajaju, dok se one čisto pragmatičke oznake, karakteristične za interakcijski diskurs, javljaju u kasnijim fazama.

Zanimljivo istraživanje provodi i Lee (1999, u Hellermann i Vergun, 2007) koji za svoj istraživački uzorak odabire ispitanike iz triju generacija korejskih Amerikanaca. U njegovu istraživanju, utemeljenom na podacima iz četrdesetminutnog intervjua, odrasli Korejci, koji su imigrirali u SAD, upotrijebili su najmanji broj engleskih diskursnih oznaka, dok je najučestalija uporaba tih oznaka zabilježena u trećoj generaciji, odnosno u onih ispitanika koji su rođeni u SAD-u, ali su im oba roditelja Korejci (drugu generaciju čine djeca rođena u Koreji koja su emigrirala u SAD prije svoje osamnaeste godine). Dobiveni rezultati autora navode na zaključak: što se dolazak (engl. *age of arrival*) na englesko govorno područje zbilo u ranijoj životnoj dobi i što je izlaganje engleskome jeziku (engl. *length of exposure*) duže, to je uporaba diskursnih oznaka učestalija i kvalitetnija.

Istraživanje s iznimno zanimljivim promišljanjima donosi Romero Trillo (2002) koji, razmatrajući uporabu diskursnih oznaka, opisuje fenomen *pragmatičke fosilizacije* (engl. *pragmatic fossilization*). To je, čini se, jedan od glavnih problema s kojim se učenici suočavaju u procesu učenja engleskoga kao stranog jezika. Ovdje Romero Trillo gleda na diskursne oznake kao na pragmatičke elemente (osim naziva *diskursne oznake* upotrebljava i naziv *pragmatičke oznake*) koji imaju temeljnu ulogu u pragmatičkoj strukturi interakcije. Istražuje ih na osnovi podataka dobivenih u razrednim interakcijama izvornih govornika i španjolskih ispitanika – učenika engleskoga jezika, i to na dvjema razinama: dječja dob (prvoškolci) i odrasli (studenti). Cilj je ovog istraživanja bio utvrditi u kojoj je mjeri izlaganje usmenoju pragmatičkoj informaciji na engleskome jeziku u španjolskom pedagoškom okruženju dovoljno da bi se španjolskim govornicima engleskoga jezika omogućila korektna uporaba diskursnih oznaka. Pritom Romero Trillo polazi od hipoteze da pragmatičke funkcije ne slijede istu brzinu razvoja kao druge lingvističke kategorije, na primjer, gramatika i vokabular. Prema autoru, tijekom svoga lingvističkog razvoja učenici stranoga jezika slijede tzv. *binarnu stazu* (engl. *binary track*) koju čine formalna i pragmatička staza. Formalna staza se odnosi na gramatička i semantička pravila, dok pragmatička uključuje društvenu uporabu jezika u različitim kontekstima i registrima. Navedene staze izvorni govornici razvijaju simultano u okviru prirodnoga jezičnog kontakta. S druge strane, učenici stranoga jezika, izloženi neizvornome jezičnom okruženju, razvijaju formalnu i pragmatičku stazu u okvirima formalne pouke. Upravo dekontekstualizirana priroda nastavnog okruženja čini za neizvorne govornike formalno-funkcionalnu dihotomiju problematičnom. Učenici su često, naime, izloženi pojednostavnjenom registru jezika-cilja bez jasne poveznice između forme i funkcije. Romero Trillo ističe kako formalno obrazovanje teško može izaći na kraj s pragmatičkom stazom jer je ona usko povezana s kognitivnim, afektivnim i društvenokulturnim značenjima. Kao takva zahtijeva (pseudo)prirodni kontekst stranoga jezika koji je često gotovo nemoguće proizvesti u nastavnom okruženju. Posljedicu navedenoga Romero Trillo vidi u oprečnosti između prirode jezičnog razvoja izvornih i neizvornih govornika te pojašnjava:

„... izvorni govornici slijede ono što ću ja nazvati „procesom razvoja od funkcije prema formi“ u kojemu potreba za komuniciranjem prethodi uporabi forme... dok neizvorni govornici slijede „proces od forme prema funkciji“ koji se temelji na učenju određenih jedinica koje su obično kontekstualizirane na različitim kasnijim razinama“ (Romero Trillo, 2002:770).

Upravo u takvu jezičnom razvoju neizvornih govornika (Romero Trillo ga, dakle, naziva *jezični razvoj od forme prema funkciji*) autor prepoznaje ključni čimbenik u nastanku *pragmatičke fosilizacije*. Definira je kao fenomen u okviru kojeg neizvorni

govornik, na pragmatičkoj razini komunikacije, sustavno upotrebljava određene oblike na neodgovarajući način. Pritom podsjeća da učenici stranoga jezika nisu izloženi tzv. *pragmatičkoj distanci*, odnosno *varijantama u društvenim, kognitivnim i kontekstualnim dimenzijama lingvističke komunikacije koje upravljaju društvenim odnosima i usustavljaju ih u govoru* (Romero Trillo, 2002:771).⁴ Trillo će zaključiti kako pragmatička fosilizacija kod učenika stranoga jezika nije posljedica nedostatka kompetencije u drugim lingvističkim područjima, kao što su vokabular i gramatika, već se javlja zbog odgađanja u predočavanju pragmatičke varijacije koja postoji s obzirom na način na koji se komunikacijska kompetencija stječe u materinskom jeziku. Lijek za pragmatičku fosilizaciju autor vidi u istraživanju i poučavanju pragmatičke funkcije u odnosu na kulturne specifičnosti jezika, sežući od najuočljivijih slučajeva poput izražavanja uljudbenosti pa do onih najmanje uočljivih kao što su funkcije diskursnih oznaka u razgovoru.

Kao što smo već istaknuli, Romero Trillo će u opisivanju pragmatičke fosilizacije poći od istraživanja uporabe diskursnih oznaka u govoru na osnovi podataka iz korpusa koji se odnosi na izvorne govornike i korpusa koji objedinjuje španjolske učenike engleskoga jezika. U promatranju uzoraka i distribucije diskursnih oznaka (*look, listen, you know, you see, I mean i well*) javila se potreba za podjelom diskursnih oznaka u dvije grupe. Prvu grupu Romero Trillo naziva oznake za angažiranje sugovornika (engl. *involvement markers*, dakle oznake kojima se pospješuje pozitivan izgled lica sugovornika jer pokušavaju uključiti slušatelja u proces razmišljanja (u ovom istraživanju to su diskursne oznake *you know, you see, well, I mean*). Drugu grupu oznaka autor identificira kao operativne oznake (engl. *operative markers*) kojima se nastoji razgovor učiniti tečnim, bez ikakvih prekida (oznake poput *look, listen*).⁵ Uspoređujući dvije grupe diskursnih oznaka u jezičnoj produkciji izvornih i neizvornih govornika autor dolazi do zanimljivih podataka među kojima izdvajamo podatak vezan za uporabu operativnih oznaka *look i listen*. Pokazalo se, na primjer, da izvorni govornici mlađe dobne skupine (britanski prvoškolci) ne upotrebljavaju oznaku *listen* u svrhu zadobivanja tuđe pozornosti. U tom smislu su skloniji uporabi oznake *look*. S druge strane, njihovi španjolski vršnjaci u istoj namjeri često upotrebljavaju ne samo oznaku *listen* nego i oznaku *look*, pri čemu rezultati jasno pokazuju da preferiraju izraz *listen*, iako *look*, u ovom segmentu pragmatičke funkcije, djeluje uljudnije. Naklonost španjolske djece prema izrazu *listen* Romero Trillo objašnjava činjenicom da se španjolski doslovni prijevod riječi *listen* (*oye*) ne smatra nepristojnim izrazom i da se vrlo učestalo pojavljuje u razgovorima na španjolskom jeziku (riječ je, dakle o interferenciji s materinskim jezikom na pragmatičkoj razini). Prečesta uporaba te diskursne oznake potvrđuje, uvjeren je Romero Trillo, neprirodan pragmatički unos

4 U razmatranju *pragmatičke distance* Romero Trillo upućuje na Kasper i Blum-Kulka 1993.

5 Više o navedenoj kategorizaciji diskursnih oznaka u Romero Trillo, 1997.

kojemu su učenici stranoga jezika izloženi u nastavnom okruženju, a koji predstavlja jedini kontekst u kojemu će učiti strani jezik.

Kvantitativni rezultati Romero Trillova istraživanja upućuju na to da prvoškolci iz obiju grupa ispitanika na sličan način upotrebljavaju diskursne oznake (osim u slučaju riječi *listen*). Međutim, odrasli neizvorni govornici ne pokazuju sposobnost odgovarajuće uporabe engleskih diskursnih oznaka, onakve kakva uobičajeno prati govor odraslih. Za razliku od dječje konverzacije, koja se temelji više na radnjama, a mnogo manje na interakciji (o tome svjedoči i izbor diskursnih oznaka), razgovor odraslih osoba temelji se na interakciji i zahtijeva kompetentnu uporabu oznaka za uključivanje recipijenta u proces razmišljanja (oznake za angažiranje sugovornika). Nedostatak te kompetencije vodi pragmatičkoj fosilizaciji, a često i poteškoćama u komuniciranju. Romero Trillo stoga naglašava žurnu potrebu za sustavnim uvođenjem diskursnih oznaka u proces učenja stranoga (engleskog) jezika tvrdeći:

„(...) kako pokazuju kvantitativne analize, da se pragmatičke funkcije uvedu u nastavni proces, djeca-neizvorni govornici bi mogla pokupiti pragmatičku vrijednost lingvističkih elemenata na isti način kao djeca-izvorni govornici. To znanje je zanemareno u kurikulumu pa stoga uporaba pragmatičkih oznaka postaje fosilizirana i u količini i u različitosti upotrijebljenih elemenata. Može se donekle reći da su neizvornim govornicima uskraćena mnoga pragmatička sredstva u procesu učenja drugoga/stranog jezika“ (Romero Trillo, 2002:783).

Na artifičijelnost jezičnog unosa kojemu su izloženi učenici engleskoga kao stranog jezika u nastavnom okruženju, kao i na važnost razvijanja pragmatičke kompetencije upozoravaju i Fung i Carter (2007). Poput Romero Trilla (2002) zagovaraju uključivanje diskursnih oznaka u nastavu stranoga (engleskog) jezika radi poticanja i razvijanja konverzacijskih vještina s ciljem ostvarivanja tečnoga i prirodnog govorenja te radi izbjegavanja nesporazuma u komuniciranju. Također drže da sposobnost pravilne uporabe diskursnih oznaka pridonosi kod učenika osjećaju sigurnosti u stranome jeziku. Njihova studija istražuje i uspoređuje uporabu diskursnih oznaka unutar dviju grupa ispitanika: grupe izvornih govornika (obuhvaćenih nastavnim podkorpom iz CANCODE, korpusa govorenoga britanskog engleskog) i grupe srednjoškolaca iz Hong Konga, učenika engleskoga kao stranog jezika (korpus interaktivnoga razrednog diskursa). Rezultati obiju grupa potvrđuju važnu ulogu diskursnih oznaka kao korisnih jezičnih sredstava u interakcijskim manevrima strukturiranja i organiziranja govora na interpersonalnoj, referencijalnoj, strukturalnoj i kognitivnoj razini. Gledano s kvantitativnog aspekta, uočava se znatna razlika između izvornih govornika i učenika engleskoga jezika. Mnoge diskursne oznake, koje se često upotrebljavaju u britanskome korpusu, daleko su rjeđe u učeničkom, na primjer: *and, right, yeah, well, so, now, sort of, you know, actually, see, say i cos*. Glede vrsta

upotrijebljenih diskursnih oznaka, u učeničkom se korpusu zamjećuje široka uporaba referencijalnih i strukturalnih oznaka (*and, but, because, I think*) na tekstualnoj razini, ali i vrlo ograničena uporaba oznaka kojima se signalizira zajedničko znanje, stavovi i odgovori (npr. *you see, listen, basically, kind of, alright, great* itd.). Općenito uzevši, rezultati pokazuju da izvorni govornici za razliku od učenika upotrebljavaju diskursne oznake u mnogo širem varijetetu pragmatičkih funkcija.

Kako smo već istaknuli, glavnog krivca za slabiju jezičnu kompetenciju u području uporabe diskursnih oznaka autori vide u neprirodnom jezičnom unosu u okvirima formalnog obrazovanja, ali i u osnovnim postavkama tradicionalnog pristupa učenju stranoga jezika. Fung i Carter kritiziraju njegovu usredotočenost na gramatiku, odnosno na doslovno ili propozicijsko (semantičko) značenje riječi, pri čemu se ne vodi računa o pragmatičkoj uporabi govorenog jezika. Upozoravajući na općenito zanemarivanje diskursnih oznaka u nastavnome planu i programu za učenje stranoga jezika, autori svraćaju pozornost na sljedeće:

„Mnogi lokalni udžbenici za koje se tvrdi da predstavljaju detalje uporabe engleskoga jezika primarno se usredotočuju na prepozicionalan sadržaj prije nego na diskursnu uporabu. Na primjer, priložna, pridjevna i imenička značenja oznake *well* često se naglašavaju u nastavi engleskoga kao stranog jezika, dok njezine pragmatičke uporabe u govornom engleskom za naznačavanje nečije namjere da promijeni temu, da iznese prijedlog, kritiku ili ispravku, da izrazi sumnju i nesigurnost glede nečega što je rečeno te da označi druga emocionalna stanja poput veselja, ljutnje, iznenađenja itd. rijetko dolaze u središte pažnje. Vjerojatno je da su propozicijska značenja diskursnih oznaka devalvirala njihovu nastavnu značajnost i tako pridonijela niskom statusu diskursnih oznaka. Jedino je za oznake u pisanome jeziku kao što su *firstly, secondly, next, however, but, despite, so, because, moreover* itd. uobičajeno da se često obrađuju u razredu“ (Fung i Carter, 2007:433).

Naposlijetku, autori postavljaju pomalo intrigantno pitanje (na koje eksplicite ne odgovaraju) vezano za određivanje mjere u kojoj se od učenika engleskoga kao stranog jezika očekuje da govore poput izvornih govornika. Pozivajući se na primjer izobrazbe u Hong Kongu, gdje se inzistira na modeliranju učeničke jezične uporabe u skladu sa standardnim, najčešće britanskim engleskim, Fung i Carter zagovaraju prepuštanje odluke o izboru produktivne uporabe engleskoga jezika učenicima. Pritom bi nastavnici trebali učenike izlagati različitim načinima usmenog izražavanja na engleskome jeziku otvarajući im nove mogućnosti za odabir s obzirom na to što i kako nešto reći, a da bude prikladno kontekstu unutar kojega se govorenje odvija. Drugim riječima, nastavnici bi trebali učenicima pomoći da postanu *interakcijski* i *internacionalno* kompetentni govornici engleskoga kao stranoga jezika (usp. Fung i Carter, 2007:434). Međutim, bez osvještavanja i nastavnika i učenika na planu uporabe

diskursnih oznaka, ističu autori, mogućnosti za odabir jezične uporabe neminovno ostaju ograničene.

I u švedskih učenika ustanovljene su određene specifičnosti u uporabi diskursnih oznaka u govorenju koje njihovo usmeno izražavanje na engleskome jeziku uvelike razlikuje od govora izvornih govornika. To potvrđuje istraživanje Karin Aijmer (2004) koja uporabu diskursnih, odnosno pragmatičkih oznaka, kako ih ona naziva, istražuje na korpusu sačinjenom od intervjua sa švedskim studentima (treća godina studija engleskoga jezika na Sveučilištu u Göteborgu). Vrsta govorenog jezika proučavanoga u ovome radu jest neformalni spontani govor. Riječ je o istraživačkoj studiji s prilično malim korpusom od samo otprilike 10 000 riječi koji je uspoređen sa sličnom količinom konverzijskog materijala iz britanskoga korpusa (London-Lund Corpus of Spoken English; Greenbaum i Svartvik, 1990). Iako se radi o naprednom stupnju učenja engleskoga jezika na kojem švedski studenti, ističe autorica, pokazuju dobru ovladanost engleskom gramatikom i leksikom, pokazalo se da se njihova uporaba diskursnih oznaka znatno razlikuje od one izvornih govornika, pri čemu švedski studenti ili prečesto ili prerijetko uporabljaju pojedine diskursne oznake. Razlike u uporabi diskursnih oznaka autorica, u prvom redu, pripisuje tome da se studenti i izvorni govornici ne nalaze u istoj psihološkoj situaciji kao konverzijski partneri. Švedski studenti tako upotrebljavaju oznake prvenstveno za izražavanje nesigurnosti ili oklijevanja, a ne, poput izvornih govornika, za izbjegavanje neugodnosti ili za izražavanje uljudnosti (npr. oznake kao što su *I think, I guess* itd.).⁶ Pritom su oznake često popraćene stankama, što Aijmer objašnjava kognitivnim i usmenim problemima planiranja (usp. Aijmer, 2004:183). Autorica također uočava da studenti upotrebljavaju oznake kao strategije kada imaju komunikacijskih problema. Na primjer, oznake su često tijekom razgovora ostavljene „na suho“ prepuštajući slušatelju zadatak da kompletira poruku. Na primjer, u sljedećem iskazu *it's really* i *it's a bit* nisu popraćeni glavnom frazom:

„... it's in eh *I think* that's the *sort of sort of* a capital ~ breath ~ erm and *it's really* but *it's a bit* eh *I think* because my my mother's boyfriend's son ~ breath ~ he's also been to Cuba ~ breath ~...“ (Aijmer, 2004:176).

Nizanje oznaka s ciljem popunjavanja prostora u razgovoru također je jedna od specifičnosti uporabe diskursnih oznaka u neizvornih govornika u ovome istraživanju. Npr.: „... er yeah I guess but not not like the ordinary stuff *like you know* Rembrandt or anything...“ (Aijmer, 2004:186). Zamjećuje se da obje grupe ispitanika upotrebljavaju nizove oznaka kako bi dobili na vremenu u planiranju onoga što žele reći, kako bi napravili novi početak ili kako bi preformulirali ono što su upravo rekli. Navedeno autorica prepoznaje kao, možda, dominantnu ili jedinu funkciju oznaka u govoru

⁶ Oznake *I think* i *I guess* Prince i dr. (1982) nazivaju *štitovima* (engl. *shields*).

švedskih studenata. Glede vrsta diskursnih, odnosno pragmatičkih oznaka neizvorni govornici, općenito uzevši, upotrebljavaju iste oznake kao i izvorni govornici. Iznimku predstavlja oznaka *I don't know* zbog čije se česte uporabe govor švedskih studenata doima nesigurnijim od govora izvornih govornika.

U vrlo zanimljivoj monografiji naslovljenoj *Discourse markers in native and non-native English discourse* autorica Simone Müller (2005) razrađuje studiju četiriju diskursnih oznaka: *so*, *well*, *you know* i *like*. Autorica istražuje način na koji njemački studenti kao neizvorni govornici engleskoga jezika upotrebljavaju navedene diskursne oznake te ih, na tom planu, uspoređuje s izvornim govornicima. Podaci za njezinu analizu sastoje se od 70 razgovora s njemačkim, američkim i britanskim studentima o nijemom 24-minutnom filmu. Snimljeni podaci iz navedenih razgovora obuhvaćaju dijelove u kojima studenti prepričavaju dio filma i dijelove u kojima se o njemu diskutira.

Müller polazi od pretpostavke da su diskursne oznake višefunkcionalne. Njezin glavni kriterij za određivanje diskursne, odnosno nediskursne funkcije neke riječi/izraza jest činjenica da je uporaba diskursne oznake sintaktički neobvezna u njezinome lingvističkom kontekstu. Za svaku od gore navedenih četiriju oznaka autorica izrađuje setove kategorija kojima se opisuju funkcije diskursnih oznaka, onakve kakve su nađene za pojedine jezične jedinice u prikupljenim podacima. Uključene su i one funkcije tih jezičnih jedinica koje se ne mogu smatrati funkcijama diskursnih oznaka. Upravo će tu dimenziju autorica istaknuti kao bitnu razliku između svojega istraživanja i većine drugih. U tome se slaže i Vine (2007) koja predstavljanje diskursnih i nediskursnih funkcija određenih jezičnih jedinica smatra korisnim jer nam ono omogućuje da dobijemo potpuniju predodžbu o govornikovim uporabama lingvističkih jedinica. U Mülleričinu kategorizacijskom sustavu za svaku je kategoriju naveden niz primjera iz istraživačkih podataka, pri čemu je svaki popraćen kontekstualnim objašnjenjem relevantne diskursne funkcije. S aspekta proučavanja i rasvjetljavanja fenomena međujezika osobito važnim smatramo autoričin tzv. *odozdo-prema-gore* (engl. *bottom-up*) pristup izradi kategorizacijskoga sustava. Navedeni se pristup ne temelji ni na jednoj unaprijed izabranoj teoriji prema čijim bi se postulatima odabirali i kategorizirali podaci iz istraživačkoga korpusa. Autoričin se pristup temelji isključivo na korpusu (engl. *corpus-driven*) u smislu da se primjeri ni na koji način ne usklađuju s kategorijama koje je prethodno definirao neki analitičar. Očekuje se da se temeljni dokaz lingvističkih kategorija dobije uočavanjem ponavljanih uzoraka i distribucija učestalosti uporabe. Takav pristup autorici omogućuje da dobije uvid u specifičnosti uporabe diskursnih oznaka unutar međujezika njemačkih govornika engleskoga jezika i da ih pokuša povezati s čimbenicima koji bi na njih mogli eventualno utjecati kao što su dob, spol, izloženost engleskome jeziku, utjecaj materinskoga jezika itd. Müller

se pridružuje mnogim lingvistima (npr. Hays, 1992, Aijmer, 2002, Romero Trillo, 2002 i dr.) u naglašavanju važnosti poboljšanja kompetencije učenika stranoga jezika na području uporabe diskursnih oznaka. Kako neadekvatna uporaba tih lingvističkih jedinica može prouzrokovati nesporazume, negativne prosudbe neizvornih govornika i druge neželjene posljedice (Svartvik, 1980, Erman, 1987, Nikula, 1993, u Müller, 2005:243), Müller sugerira potrebu ne samo za strukturalnim i funkcionalnim opisom diskursnih oznaka nego i za opisom njihove uporabe na različitim razinama međujezika neizvornih govornika engleskoga jezika.⁷ Takav bi opis, vjeruje autorica, dao dragocjene podatke o pragmalingvističkom ponašanju učenika stranoga jezika što bi, u perspektivi istraživanja, osiguralo dobre temelje za unaprjeđivanje njihove pragmatičke kompetencije.

Općenito govoreći, izvorni govornici za razliku od njemačkih studenata češće upotrebljavaju diskursne oznake *so*, *you know* i *like*, dok *well* češće upotrebljavaju Nijemci. Pritom se moraju uzeti u obzir razlike između pojedinih funkcija određenih diskursnih oznaka. U skladu s ranije spomenutim *odozdo-prema-gore* pristupom, autorica katalogizira sve funkcije svake pojedine oznake proizašle iz korpusnih podataka. U okviru svoga kategorizacijskog sustava raspoređuje ih u dvije razine: *tekstualnu* i *interakcijsku* (usp. Müller, 2005:30). Zajednička je crta tim funkcijama ta da slušatelja ne oslovljavaju izravno. One ostaju fokusirane na leksičke izraze i propozicijski sadržaj izražen u jedinicama različite dužine, od pojedinih riječi ili izraza do niza iskaza koji opisuju određenu scenu. Na primjer, oznaka *so* na tekstualnoj razini može, između ostaloga, vršiti funkciju sažimanja onoga što je prethodno rečeno. Müller tu funkciju ilustrira primjerom u kojem neizvorni govornik prvo detaljno opisuje kako lik iz filma jede grašak u restoranu, a zatim, prije prelaženja na opisivanje sljedećeg događaja, sažima svoj opis upotrebljavajući oznaku *so*:

„... and the guy next to him is like...so then he continues eating beans, and um, so obviously he's eating them with his knife... he just keeps them with his knife and puts them in his mouth instead of using his fork or his spoon...so he keeps eating...“ (Müller, 2005:76-77).

S druge strane, interakcijski upotrijebljene diskursne oznake fokusiraju se na odnos između govornika i slušatelja. Češće su zastupljene u onom dijelu snimanih zapisa koji se odnose na diskusiju. Na interakcijskoj razini diskursne oznake funkcioniraju kao oznake govornih činova poput zahtjeva, pitanja i iznošenja mišljenja. Također mogu funkcionirati u smjeru obraćanja slušatelju; *like* se, na primjer, može obraćati

7 Ovdje Müller upućuje na Granger (1996, 2002) koja zagovara „integrirani kontrastivni model“ (engl. *Integrated Contrastive Model*). Taj model uključuje međusobno djelovanje kontrastivne analize (uspoređivanje dvaju jezika) i kontrastivne analize međujezika (uspoređivanje različitih međujezika i uspoređivanje međujezika s jezikom izvornih govornika). Svoju studiju Müller vidi kao doprinos drugom tipu kontrastivne analize.

slušatelju usmjerujući njegovu/njezinu pažnju na pojedinačni izraz ili riječ. U ilustriranju te funkcije oznake *like* autorica upućuje na komentar njemačkog ispitanika u svezi s ponavljanjem radnje u jednome kadru. Ispitanik doživljava takvo ponavljanje dosadnim i dotični kadar komentira uporabom oznake *like* gdje ona postaje sredstvo fokusiranja na izražavanje nezadovoljstva:

„...*the waiter actually put it off, and Charlie Chaplin put it on..this went on like... it seemed for minutes...it was like really annoying...*“ (2005:222).

S obzirom na učestalost funkcija, odnos između podataka vezanih za govor izvornih govornika i onih vezanih za govor njemačkih govornika ovisi o diskursnoj oznaci. Njemački su govornici, na primjer, upotrebljavali četiri funkcije oznake *well* statistički značajno češće od izvornih govornika. Uporaba svih drugih funkcija te oznake u izvornih je govornika statistički značajno češća nego u Nijemaca. Isti nalaz vrijedi i za tri funkcije oznake *so*, za većinu funkcija oznake *you know* te za sve funkcije oznake *like*.

Kao što smo već istaknuli, autorica pokušava identificirati i neke nelingvističke varijable koje su mogle utjecati na rezultate analize. Riječ je o demografskim podacima kao što su spol i dob ispitanika, zatim njihova izloženost engleskome jeziku, ali i zastupljenost određenih diskursnih oznaka u njemačkim udžbenicima za engleski jezik i interferencija njemačkoga kao materinskog jezika. Tako, na primjer, analiza demografskih podataka u sprezi s podacima vezanima za uporabu diskursnih oznaka svjedoči o tome da interakcija i kontakt njemačkih govornika s izvornim govornicima engleskoga jezika pridonosi kvalitetnijoj uporabi diskursnih oznaka (onoj izvornih govornika).

Posebno zanimljivim držimo autoričin osvrt na prezentiranje diskursnih oznaka u njemačkim nastavnim materijalima. Na takvo razmatranje Müller se odlučuje zbog dvaju razloga. Prvo, ranija istraživanja svjedoče o neuključenosti diskursnih oznaka u nastavu stranih jezika (Hays, 1992, Sankoff i sur., 1997, u Müller, 2005:250) i drugo, prema njezinim spoznajama, ne postoje istraživanja o uporabi diskursnih oznaka (njemačkih učenika) u nastavnom okruženju. Ona stoga smatra uputnim provjeriti na koji su način i u kojoj mjeri diskursne oznake zastupljene u njemačkim udžbenicima koji su bili i još uvijek jesu glavni nastavni materijal za nastavnike engleskoga kao stranog jezika i temelj razrednog učenja. Analizom triju serija udžbenika autorica dolazi do spoznaje o slaboj zastupljenosti engleskih diskursnih oznaka, ali i o njihovoj neodgovarajućoj prezentaciji u smislu nepostojanja sustavno razrađenih vježbi i poveznica s njemačkim kao materinskim jezikom. Osim udžbenika, mogući izvor utjecaja na usvajanje diskursnih oznaka u procesu učenja engleskoga kao stranog jezika Müller vidi i u načinu na koji sami nastavnici upotrebljavaju strani (engleski) jezik. Ističe kako su u Njemačkoj nastavnici engleskoga jezika većinom Nijemci,

dakle neizvorni govornici. K tome, u Njemačkoj za buduće nastavnike nije obvezatan boravak u zemlji izvornih govornika engleskoga jezika. Stoga autorica postavlja dva pitanja: prvo, je li engleski kakav govore njemački nastavnici sličniji izvornom engleskom od engleskoga jezika kakav govore njezini ispitanici i, drugo, jesu li nastavnici sposobni ilustrirati izvornu uporabu diskursnih oznaka. Tim pitanjima Müller potiče dalja istraživanja usmjerena prema promatranju diskursnih oznaka unutar razredne interakcije i jezika kakva upotrebljavaju nastavnici.

Hellermann i Vergun (2007) proveli su upravo jedno takvo istraživanje, pri čemu je uzorak ispitanika obuhvatio 17 odraslih osoba na početnom stupnju učenja engleskoga kao stranog jezika, dakle odrasle učenike bez prethodne formalne poduke iz engleskoga. Riječ je o istraživanju koje razmatra uporabu engleskih diskursnih oznaka na podacima prikupljenima u razrednoj interakciji i govoru nastavnika. Istražuje se učestalost uporabe i funkcije triju diskursnih oznaka koje su se pokazale najučestalijima u učeničkoj produkciji: *well, you know* i *like*. Govoreći općenito o nalazima svog istraživanja, Hellermann i Vergun ističu kako je mali broj diskursnih oznaka identificiranih u međujeziku njihovih ispitanika u skladu s nalazima dosadašnjih studija o ovim leksičkim jedinicama (Weinert, 1998; Romero Trillo, 2002). Rezultati istraživanja se slažu i u tome da diskursne oznake više upotrebljavaju učenici koji su se bolje asimilirali s kulturom jezika-cilja (Hays, 1992; Lee, 1999). I po pitanju funkcija odabranih diskursnih oznaka postoji određena sličnost s prethodnim istraživanjima na uzorcima izvornih govornika (Jucker, 1993; Jucker i Smith, 1998; Fuller, 2003a, 2003b, 2003c; Müller, 2004). Tako se, na primjer, funkcije oznake *like* odnose na fokusiranje na nekoga ili nešto, aproksimativno interpretiranje i navođenje primjera. Polovica primjera uporabe diskursne oznake *you know* interpretira se kao usmjeravanje pozornosti recipijenta na važnost iskaza, što je također funkcija potvrđena u istraživanjima s izvornim govornicima. Naposljetku, autori se okreću nastavnicima čija bi uporaba engleskih diskursnih oznaka mogla učenicima poslužiti kao model u procesu usvajanja tih lingvističkih jedinica. Ispitivanjem uzorka od 135 minuta govora nastavnika uviđaju kako nastavnici kao govorni model u razrednom okruženju, ali i sama razredna interakcija, u kojoj učenici ne razvijaju, primarno, opušteni prijateljski odnos, ne predstavljaju odgovarajući kontekst za interpersonalne uporabe diskursnih oznaka kakve su tipične za oznake *well, you know* i *like*. Nastavnički je govor obilovao tek onim diskursnim oznakama koje su, u pravilu, tipične za tranzicije između razrednih aktivnosti unutar nastavnoga sata (*alright, now, so* i *ok*). Uzimajući u obzir skučen jezični unos kakvu su učenici izloženi u nastavnome procesu, potrebno je, zaključuju autori, osmisliti nastavnu implikaciju jezičnih uzoraka iz svakodnevnice komunikacije fluentnih govornika jezika-cilja, čime bi se pridonijelo osvještavanju učenika na planu diskursnih oznaka i njihovih pragmatičkih funkcija.

Zaključak

Većina znanstvenih istraživanja usmjerena prema analiziranju uporabe diskursnih oznaka u govorenju na engleskom jeziku temelji se na uspoređivanju usmenih jezičnih produkcija učenika engleskoga kao stranoga jezika, s jedne, i izvornih govornika, s druge strane. Pritom se, uglavnom, radi o malom uzorku ispitanika adolescentske dobi, odnosno o ispitanicima na naprednom stupnju učenja. Rezultati ovdje razmatranih istraživanja pokazuju da učenici engleskoga kao stranoga jezika znatno rjeđe upotrebljavaju diskursne oznake od izvornih govornika (Weinert, 1998) te da ih često upotrebljavaju na neodgovarajući način, odnosno na način na koji ih ne bi upotrijebili izvorni govornici engleskog jezika (Yang, 2005). Neki nalazi, nadalje, upućuju i na prečestu uporabu pojedinih diskursnih oznaka kao što su npr. *but*, *and* i *so* (Paatola, 2002; Hays, 1992). Takvo jezično ponašanje autori vide kao posljedicu interferencije materinskog jezika (Müller, 2005), pragmatičke fosilizacije (Romero Trillo, 2002), neprirodnog jezičnog unosa u okvirima formalnog obrazovanja te u osnovnim postavkama tradicionalnog pristupa učenju stranog jezika usredotočena na gramatiku i doslovno (semantičko) značenje riječi (Fung i Carter, 2007). Također se upućuje na slabu zastupljenost diskursnih oznaka u udžbenicima engleskog kao stranog jezika te na upitnu sposobnost nastavnika engleskog jezika u području uporabe diskursnih oznaka u govorenju na engleskom jeziku (Celce-Murcia, 2001; Hellermann i Vergun, 2007). Naglašava se žurna potreba za sustavnim uvođenjem diskursnih oznaka u proces učenja engleskoga kao stranoga jezika i za sustavnim istraživanjima njihovih pragmatičkih funkcija (Romero Trillo, 2002). Apostrofirajući aktualnu orijentiranost jezične nastave prema razvijanju diskursne svijesti i uključivanju „prirodnog“ jezika kao konačnog cilja u učenju stranoga (engleskog) jezika, naglašava se potreba za uključivanjem svih relevantnih podataka vezanih za odgovarajuću uporabu engleskih diskursnih oznaka u udžbenike i priručnike za nastavnike. U svrhu razvijanja kompetencije u području uporabe diskursnih oznaka u govorenju na engleskom kao stranome jeziku, rezultati istraživanja upućuju i na potrebu što češćeg korištenja engleskog jezika u izvannastavnim aktivnostima te na, što je moguće učestaliji, kontakt s kulturom jezika-cilja (Lee, 1999; Hellermann i Vergun, 2007).

Inspekcijom podataka vezanih za metodološke okvire ovdje iznijetih studija uočava se potreba za provedbom sličnih istraživanja na većim uzorcima ispitanika različite dobi i različitih razina jezične kompetencije. Također držimo da bi se vrijedni rezultati u svezi kvantitativne i kvalitativne analize uporabe diskursnih oznaka kod učenika engleskoga kao stranoga jezika dobili i usporedbom s podacima koji bi se temeljili na istraživanjima ovih leksičkih jedinica u području različitih materinskih jezika.

Literatura

- Aijmer, K. (2002) *English Discourse Particles. Evidence From A Corpus* [Studies in Corpus Linguistics], Amsterdam, John Benjamins.
- Aijmer, K. i Simon-Vandenberg, A.M. (2003) The Discourse Particle *well* and its Equivalents in Swedish and Dutch, *Linguistics*, 41, 6: 1123-1161.
- Aijmer, K. (2004) Pragmatic markers in spoken interlanguage, *Nordic Journal of English Studies*, 3, 1: 173-190.
- Andersen, G. i Fretheim, T. (2000) (ur.), *Pragmatic Markers and Propositional Attitude*, Amsterdam, John Benjamins.
- Blakemore, D. (1992) *Understanding Utterances. An Introduction to Pragmatics*, Oxford, Blackwell.
- Bright, W. (1992) *The International Encyclopedia of Linguistics*, New York, Oxford University Press.
- Celce-Murcia, M. (ur.) (2001) *Teaching English as a Second or Foreign Language*, Boston, Heinle i Heinle.
- Dailey-O'Cain, J. (2000) The sociolinguistic distribution of and attitudes toward focuser *like* and quotative *like*, *Journal of Sociolinguistics*, 4: 60-80.
- Ellis, R. (1994) *The Study of Second Language Acquisition*, Oxford, Oxford University Press.
- Erman, B. (1987) *Pragmatic Expressions in English*, Stockholm, Almqvist & Wiksell.
- Eslami, Z. R. i Eslami-Rasekh, A. (2007) Discourse Markers in Academic Lectures, *Asian EFL Journal*, 9, 1: 22-38.
- Fraser, B. (1990) An Approach to Discourse Markers, *Journal of Pragmatics*, 14: 383-395.
- Fraser, B. (1996) Pragmatic markers. *Pragmatics*, 6: 167-190.
- Fuller, J. M. (2003a) Discourse marker use across speech contexts: A comparison of native and non-native speaker performance, *Multilingua*, 22: 185-208.
- Fuller, J. M. (2003b) The influence of speaker roles on discourse marker use, *Journal of Pragmatics*, 35: 23-45.
- Fuller, J. M. (2003c) Use of the discourse marker *like* in interviews, *Journal of sociolinguistics*, 7: 365-377.
- Fung, L. i Carter, R. (2007) Discourse Markers and Spoken English: Native and Learner Use in Pedagogic Settings, *Applied Linguistics*, 28, 3: 410-439.
- Granger, S. (1996) From CA to CIA and back: An intergrated contrastive approach to bilingual and learner computerised corpora. U: Aijmer, K., Altenberg, B. i Johansson, M. (ur.), *Languages in contrast: Papers from a Symposium on Text-based Cross-linguistic Studies Lund 4-5 March 1994*, 37-51. Lund, Lund University Press.
- Granger, S. (2002) A Bird's eye view of learner corpus research. U: Granger, S., Hung,

- J. i Petch-Tyson, S. (ur.), *Computer Learner Corpora, Second Language Acquisition and Foreign Language Teaching*, 3-33. Amsterdam, John Benjamins.
- Green, G. M. (2006) Discourse Particles and the symbiosis of natural language processing and basic research. U: Birner, B. J. i Ward, G. (ur.), *Drawing the Boundaries of Meaning*, 117-135.
- Greenbaum S. i Svartvik, J. (1990) The London-Lund Corpus of Spoken English. U: Svartvik, J. (ur.), *The London-Lund Corpus of Spoken English: Description and Research*, 11-45. Lund, Lund University Press.
- Halliday, M. A. K. i Hasan, R. (1976) *Cohesion in English*, London, Longman Group Ltd.
- Hays, P. R. (1992) Discourse markers and L2 acquisition. U: Staub, D. i Delk, C. (ur.), *The Proceedings of the Twelfth Second Language Research Forum*, 24-34. Michigan, Papers in Applied Linguistics – Michigan.
- Heritage J. (1984) A change-of-state token and aspects of its sequential placement. U: Atkinson, M. J. i Heritage, J. (ur.), *Structure of Social Action: Studies in Conversation Analysis*, 299-345. Cambridge, Cambridge University Press.
- Hellermann, J. i Vergun, A. (2007) Language which is not taught: The discourse marker use of beginning adult learners of English, *Journal of Pragmatics*, 39: 157-179.
- Jalilifar, A. (2008) Discourse Markers in Composition Writings: The Case of Iranian Learners of English as a Foreign Language, *English Language Teaching*, 1 (2): 114-122.
- Jucker, A. H. (1993) The discourse marker *well*: A relevance theoretical account, *Journal of Pragmatics*, 19: 435-452.
- Jucker, A. H. i Smith, S. W. (1998) And people just you know like “wow”: discourse markers as negotiating strategies. U: Jucker A. H. i Ziv, Y. (ur.), *Discourse Markers. Descriptions and Theory*, 171-201. Amsterdam, John Benjamins.
- Kasper, G. i Blum-Kulka, S. (1993) *Interlanguage Pragmatics*, Oxford, Oxford University Press.
- Koczogh, H. V. (2007) Native speaker and non-native speaker discourse marker use, *Argumentum*, 3: 46-53.
- Lee, H. (1999) The acquisition of colloquial features by Korean Americans, *Journal of the Pan-Pacific Association of Applied Linguistics*, 3: 71-87.
- Martinez, A. C. L. (2004) Discourse markers in the expository writing of Spanish university students, *IBERICA*, 8: 63-80.
- Müller, S. (2004) Well you know that type of person: Functions of *well* in the speech of American and German students, *Journal of Pragmatics*, 36: 1157-1182.
- Müller, S. (2005) *Discourse Markers in Native and Non-native English Discourse*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
- Nikula, T. (1993) The use of lexical certainty modifiers. U: Bouton, L F. i Kachru, Y

(ur.), *Pragmatics and Language Learning, Vol 4, 1993*, 126-142. Urbana-Champaign, University of Illinois.

Paatola, U. (2002) Interlanguage and interdiscourse system communication approaches to Nordic English: Turn-initial *but*. Neobjavljena magistarska disertacija. Sveučilište u Helsinkiju, Odsjek za engleski jezik;

<http://www.nord.helsinki.fi/clpg/CLPG/Ulla%20Paatola.pdf>; (25. 10. 2009).

Prince, E. F., Frader, J. i Bosk, C. (1982) On hedging in physician-physician discourse. U: di Pietro, R. J. (ur.), *Linguistics and the professions*, 83-97. Norwood, Ablex.

Romero Trillo, J. (1997) Your attention, please. Pragmatic mechanisms to obtain the addressee's attention in English and Spanish conversations, *Journal of Pragmatics*, 28: 205-221.

Romero Trillo, J. (2002) The pragmatic fossilization of discourse markers in non-native speakers of English, *Journal of Pragmatics*, 34: 769-784.

Sankoff, G., Thibault, P., Nagy, N., Blondeau, H., Fonollosa, M. O. i Gagnon, L. (1997) Variation in the use of discourse markers in a language contact situation, *Language Variation and Change*, 9: 191-217.

Santiago, R. (2004) NHS-YES: A Brief Look at Discourse Markers in ASL.

<http://home.earthlink.net/~terperto/id8.html> (30. 10. 2009).

Schiffirin, Deborah (1986). The functions of *and* in discourse, *Journal of Pragmatics*, 10, 1: 41-66.

Schiffirin, D. (1987) *Discourse Markers* (Studies in Interactional Sociolinguistics 5), Cambridge, Cambridge University Press.

Schiffirin, D. (2001) Discourse Markers: Language, Meaning and Context. U: Schiffirin, D., Tannen, D. i Hamilton, H. E. (ur.), *The Handbook of Discourse Analysis*, 54-75. Oxford, Blackwell Publishing.

Schourup, L. (1999) Discourse Markers, *Lingua*, 107: 227-265.

Svartvik, J. (1980) „Well“ in conversation. U: Greenbaum, S., Leech, G. i Svartvik, J. (ur.), *Studies in English Linguistics for Randolph Quirk*, 167-177. London, Longman.

Tyler, A., Jefferies, A. A. i Davies, C. E. (1988) The effect of discourse structuring devices on listener perceptions of coherence in nonnative university teachers' spoken discourse, *World Englishes*, 7: 101-110.

Tyler, A. (1992) Discourse structure and the perception of incoherence in international teaching assistants' spoken discourse, *TESOL Quarterly*, 26: 713-729.

Vickov, G. (2010) *Usvajanje diskursnih oznaka u engleskome kao stranome jeziku*, Neobjavljena doktorska disertacija, Zagreb, Filozofski fakultet Sveučilište u Zagrebu.

Vincent, D. i Sankoff, D. (1992) Punctors: a pragmatic variable, *Language Variation and Change*, 4: 206-216.

Vine, E. W. (2007) Book review: Simone Müller, *Discourse Markers in Native and Non-native English Discourse*, *Discourse Studies*, 9: 703-705.

Weinert, R. (1998) Discourse organization in the spoken language of L2 learners of German, *Linguistische Berichte*, 176: 459-488.

Williams, J (1992) Planning, discourse marking and the comprehensibility of international teaching assistants, *Tesol Quarterly*, 25, 4: 693-708.

Yang, R. (2005) Conjunctions in International Teaching Assistants' Oral Discourse. 14th World Congress of Applied Linguistics AILA 2005, Madison, University of Wisconsin, SAD; [http://www.purdue.edu/OEPP/abstracts.htm#Conjunctions-Yang](http://www.purdue.edu/OEPP/abstracts.htm#Conjunctions-Yang;); (25. 10. 2009).

Ying, S. (2007) An Analysis of Discourse Markers Used by Non-native English Learners: Its Implication for Teaching English as a Foreign Language, *Intercultural communication studies*, 19: 51-83.

Gloria Vickov

DISCOURSE MARKER RESEARCH IN SPOKEN EFL

Summary

In spite of discourse markers' highly important role in creating discourse cohesion and coherence and in spite of the fact that discourse markers are an indispensable component of discourse, pragmatic and strategic, i.e. communicative competence, empirical research on these linguistic items has been largely neglected in the field of foreign language learning, especially English (Ellis, 1994; Müller, 2004). Findings of a small number of studies in this area point to a relatively poor command of English discourse markers by EFL learners, which is primarily considered to be a consequence of an inadequate systematization in discourse marker teaching. These studies are mostly based on data obtained from spoken EFL samples and are mainly oriented towards Deborah Schiffrin's (1987) discourse approach to discourse marker research. In this paper the author provides a critical review of the most-referred-to studies on the acquisition and use of discourse markers in spoken EFL. Given the under-representation of the above mentioned research in applied linguistics, this review will hopefully contribute to extending current knowledge about the conceptual and methodological dimensions of EFL discourse marker research whose diachronic perspective has only encompassed the last twenty years.

Key words: *discourse markers, EFL speaking, EFL learning.*